

JOAQUIM VIAPLANA

MORFOLOGIA FLEXIVA
I FLEXIÓ VERBAL CATALANA *

0. La característica més notable dels sistemes flexius és la resistència que ofereixen a la tasca lingüística d'establir relacions entre morf i morfemes. En sistemes d'aquesta classe, en efecte, les relacions esmentades són molt complexes, i fugen de la biunicitat pròpia dels sistemes aglutinants. Aclarir aquestes relacions, il·lustrant-les des de l'angle del verb català,¹ i suggerir mecanismes formals per tractar-les dins un esquema generatiu constitueixen, de fet, els dos objectius fonamentals del present article.

1.1. La distinció entre sistemes flexius i sistemes aglutinants és bàsica en tipologia lingüística, i constitueix un punt de toc essencial per a la teoria morfològica general. Com és ben sabut, aquesta distinció descansa sobre les relacions que s'estableixen en les llengües humanes entre els segments morfològics, els morf, i els morfemes que els esmentats segments representen. En el cas dels sistemes aglutinants, en efecte, les relacions que s'estableixen entre morf i morfemes són presidides pel principi de la biunicitat; és a dir: a cada morf li correspon un morfema, i viceversa. En el cas dels sistemes flexius, per contra, les relacions que s'estableixen entre morf i morfemes són sovint de tipus diferent, i solen seguir pautes més complexes. Dins els sistemes flexius

* Aquest article va ser presentat en forma de comunicació al Congrés de Lingüística Hispànica, Portuguesa i Catalana celebrat a Georgetown University (EUA) el mes de juny de l'any 1985.

1. El terme verb català és emprat aquí *lato sensu*, amb intenció expressa d'evitar distincions dialectals que, en aquest cas, serien totalment irrellevants. Les dades, però, corresponen al català central.

de les llengües romàniques, els casos més usuals de relacions morfs-morfemes que cal constatar són els següents: aquells en què un morf està relacionat amb un sol morfema, aquells en què un morf està relacionat amb més d'un morfema i encara aquells en què un morf no està relacionat amb cap morfema. El primer cas és comú als sistemes aglutinants, i, doncs, no presenta problemes descriptius altres que la identificació dels morfs i dels morfemes en relació. Els altres dos casos, en canvi, creen problemes descriptius de solució difícil, que necessàriament han de ser presos en consideració per la teoria morfològica general.

1.2. Per il·lustrar aquests casos amb elements d'un sistema flexiu determinat, i també per intentar trobar-los solucions descriptives basades en dades concretes, es prendrà com a referència la flexió regular del verb català. Com a paradigmes, s'adoptaran els verbs *cantar*, *perdre*, *beure*, *sentir* i *servir*. La conjugació corresponent a aquests verbs apareix al quadre I.

Les segmentacions morfològiques practicades sobre les formes verbals, base material de l'estudi, es fonamenten en dos criteris: el de recurrència i el de congruència lingüística. En aquells casos en què el criteri de recurrència només permet una segmentació, el criteri de congruència lingüística és irrellevant; en aquells casos, en canvi, en què el criteri de recurrència permet més d'una segmentació, la congruència lingüística es converteix en criteri diriment. Formes del tipus [kəntém] o [kəntésim], per exemple, són segmentables sobre la base del sol criteri de recurrència. En el cas del [kəntém], en efecte, el segment [kənt] reocorre en posició inicial en totes les formes del verb *cantar*; el segment [m] reocorre en posició final en formes com ara [kəntésim]; el segment [ɛ] reocorre en la mateixa posició en formes com ara [bɛém]. En el cas de [kəntésim], per contra —i deixant els segments [kənt] i [m], justificats abans—, el segment [e] reocorre en la mateixa posició en formes com ara [pərdésin]; i el segment [si] reocorre en la mateixa posició en formes com ara [səntésim]. Formes del tipus [kəntərə] i [pərdiə], a diferència de formes com [kəntém] i [kəntésim], admeten, des del punt de vista de la recurrència, més d'una segmentació. En el cas de [kəntərə], en efecte, tant es pot con-

QUADRE I

<i>cantar</i>	<i>perdre</i>	<i>beure</i>	<i>sentir</i>	<i>servir</i>
<i>Indicativu</i>				
<i>Present</i>				
kánt + u	pérd + u	bé + k	sént + u	sərb + éf + u
kánt + ə + s	pér + s	béw + s	sén + s	sərb + éf + ə + s
kánt + ə	pēr	béw	sén	sərb + éf
kənt + é + m	pərd + é + m	bəb + é + m	sənt + í + m	sərb + í + m
kənt + é + w	pərd + é + w	bəb + é + w	sənt + í + w	sərb + í + w
kánt + ə + n	pérd + ə + n	béw + ə + n	sént + ə + n	sərb + éf + ə + n
<i>Passat</i>				
kənt + á + bə	pərd + í + ə	bəb + í + ə	sənt + í + ə	sərb + í + ə
kənt + á + bəs	pərd + í + ə + s	bəb + í + ə + s	sənt + í + ə + s	sərb + í + ə + s
kənt + á + bə	pərd + í + ə	bəb + í + ə	sənt + í + ə	sərb + í + ə
kənt + á + bə + m	pərd + í + ə + m	bəb + í + ə + m	sənt + í + ə + m	sərb + í + ə + m
kənt + á + bə + w	pərd + í + ə + w	bəb + í + ə + w	sənt + í + ə + w	sərb + í + ə + w
kənt + á + bə + n	pərd + í + ə + n	bəb + í + ə + n	sənt + í + ə + n	sərb + í + ə + n
<i>Futur real</i>				
kənt + ə + r + é	pərd + r + é	bəw + r + é	sənt + i + r + é	sərb + i + r + é
kənt + ə + r + á + s	pərd + r + á + s	bəw + r + á + s	sənt + i + r + á + s	sərb + i + r + á + s
kənt + ə + r + á	pərd + r + á	bəw + r + á	sənt + i + r + á	sərb + i + r + á
kənt + ə + r + é + m	pərd + r + é + m	bəw + r + é + m	sənt + i + r + é + m	sərb + i + r + é + m
kənt + ə + r + é + w	pərd + r + é + w	bəw + r + é + w	sənt + i + r + é + w	sərb + i + r + é + w
kənt + ə + r + á + n	pərd + r + á + n	bəw + r + á + n	sənt + i + r + á + n	sərb + i + r + á + n

<i>cantar</i>	<i>perdre</i>	<i>beure</i>	<i>sentir</i>	<i>servir</i>
Funur hipotètic				
kant+ə+r+r+fa	perə+r+r+fa	bəw+r+r+fa	sənt+i+r+r+fa	sərəb+i+r+r+fa
kant+ə+r+r+fa+s	perə+r+r+fa+s	bəw+r+r+fa+s	sənt+i+r+r+fa+s	sərəb+i+r+r+fa+s
kant+ə+r+r+fa	perə+r+r+fa	bəw+r+r+fa	sənt+i+r+r+fa	sərəb+i+r+r+fa
kant+ə+r+r+fa+m	perə+r+r+fa+m	bəw+r+r+fa+m	sənt+i+r+r+fa+m	sərəb+i+r+r+fa+m
kant+ə+r+r+fa+w	perə+r+r+fa+w	bəw+r+r+fa+w	sənt+i+r+r+fa+w	sərəb+i+r+r+fa+w
kant+ə+r+r+fa+n	perə+r+r+fa+n	bəw+r+r+fa+n	sənt+i+r+r+fa+n	sərəb+i+r+r+fa+n
<i>Subjuntiu</i>				
Present				
kánt+i	pérv+i	bé+g+i	sént+i	sərəb+é/f+i
kánt+i+s	pérv+i+s	bé+g+i+s	sént+i+s	sərəb+é/f+i+s
kánt+i	pérv+i	bé+g+i	sént+i	sərəb+é/f+i
kánt+é+m	perə+é+m	bə+g+é+m	sənt+i+m	sərəb+i+m
kánt+é+w	perə+é+w	bə+g+é+w	sənt+i+w	sərəb+i+w
kánt+i+n	pérv+i+n	bé+g+i+n	sént+i+n	sərəb+é/f+i+n
Passat				
kənt+é+s	perə+é+s	bə+g+é+s	sənt+f+s	sərəb+f+s
kənt+é+si+s	perə+é+si+s	bə+g+é+si+s	sənt+f+si+s	sərəb+f+si+s
kənt+é+s	perə+é+s	bə+g+é+s	sənt+f+s	sərəb+f+s
kənt+é+si+m	perə+é+si+m	bə+g+é+si+m	sənt+f+si+m	sərəb+f+si+m
kənt+é+si+w	perə+é+si+w	bə+g+é+si+w	sənt+f+si+w	sərəb+f+si+w
kənt+é+si+n	perə+é+si+n	bə+g+é+si+n	sənt+f+si+n	sərəb+f+si+n

<i>cantiar</i>	<i>perdre</i>	<i>beure</i>	<i>sentir</i>	<i>servir</i>
<i>Imperatiu</i>				
Present				
kánt + ə	pér	béw	sén	sərþ + éf
kánt + i	péred + i	bé + g + i	sént + i	sərþ + éf + i
kənt + é + m	pəred + é + m	bə + g + é + m	sənt + í + m	sərþ + í + m
kənt + é + w	pəred + é + w	bə + g + é + w	sənt + í + w	sərþ + í + w
kánt + i + n	péred + i + n	bé + g + i + n	sént + i + n	sərþ + éf + i + n
<i>Infinitiu</i>				
kənt + á	péred + r + ə	béw + r + ə	sənt + í	sərþ + í
<i>Gerundi</i>				
kənt + á + n	pəred + é + n	bəb + é + n	sənt + í + n	sərþ + í + n
<i>Participi</i>				
kənt + á + t	pəred + út	bə + g + út	sənt + í + t	sərþ + í + t

siderar [ré] com un sol segment —recurrent en formes com [pərdéré]—, com es pot considerar com a dos segments, [r] i [e] —recurrents en [kəntəriə] i en [pərdéré] respectivament. La decisió, en aquests darrers casos, és presa sobre la base de la congruència lingüística, que recomana la segona opció com a més indicada. La raó última rau en les generalitzacions que aquesta opció permet. Pel que fa referència al segment [i] de [pərdiə], permet de donar explicació al segment [i] dels derivats dels verbs de la segona classe, que altrament no en tindria:

[əstim + ə + sjó]
 [trə + i + sjó]
 [pərdə + i + sjó]

Pel que fa referència al segment [r] de [pərdéré], permet d'explicar les relacions entre el futur —futur real— i el condicional —o futur hipotètic—.

1.3. Segments del tipus [kənt] i [kánt]; [pérð], [pərdə] i [pér]; [bé], [béw], [bəð] i [bəw]; [sənt], [sént] i [sén]; i [sərb] presenten la peculiaritat d'estar relacionats cadascun amb un sol morfema, que és naturalment el mateix per a cada grup al·lomòrfic. En aquests casos, doncs, s'estableix, en el si del mot que els conté, una relació biunívoca entre cada un d'aquests morfs i el seu corresponent morfema. Es tracta, en definitiva, del tipus de relació morfs-morfemes típic dels sistemes aglutinants, que constitueix el tipus més simple de relació que es pot detectar en els sistemes flexius.

El cas immediatament més complicat en el terreny de la relació entre morfs i morfemes és plantejat per segments morfològics del tipus [n], [w] i [m], presents en formes verbals com ara [kántən], [kəntéw] i [kəntém].

Aquests segments ocorren absolutament en totes les formes verbals que representen (3, + PLUR), (2, + PLUR), (1, + PLUR) respectivament, siguin quines siguin les característiques gramaticals que acompanyin les esmentades. Es desprèn immediatament d'aquest fet que els segments morfològics [n], [w] i [m] estan relacionats amb els morfemes (3,

+PLUR), (2, +PLUR) i (1, +PLUR), respectivament, i que la relació de cada segment amb els morfemes esmentats —dos en cada cas— és única i no admet ni aïllaments ni prioritats. El segment [n], per exemple, representa alhora (3) i (+PLUR), i no hi ha forma de relacionar-lo amb (3) o amb (+PLUR) aïlladament, ni és possible de relacionar-lo preferentment amb un d'aquests morfemes. Els representa tots dos simultàniament i de la mateixa manera.

Un cas diferent, i més complicat que l'anterior, és exemplificat pels segments morfològics [s] i [si], presents en formes com ara [kəntés] i [kəntésim] o [səntís] i [səntísim]. Es pot comprovar que un d'aquests dos segments és constituent inevitable de qualsevol forma verbal que representi (SUBJ, PASS). Sobre la base d'aquesta observació, sembla raonable de suposar que [s] i [si] estan relacionats amb els dos morfemes esmentats. Com en el cas anterior, es tracta d'una relació simultània i igualitària, que no admet aïllaments ni prioritats. Observem, però, que els segments [s] i [si] estan en distribució complementària entre les formes verbals que representen (SUBJ, PASS): [s] ocorre, en efecte, en tots aquells casos en què els morfemes anteriors van acompanyats, en la representació gramatical del mot, de (1, -PLUR) o de (3, -PLUR); en tots els casos restants ocorre [si]. El caràcter complementari d'aquesta distribució fa que, sempre que aparegui un segment [s] en formes referides a (SUBJ, PASS), aquest segment es refereixi també a (1, -PLUR) o a (3, -PLUR); i, de manera semblant, que sempre que aparegui un segment [si] en formes referides a (SUBJ, PASS), aquest segment es refereixi també a (2, -PLUR) o a (1, +PLUR), a (2, +PLUR) o a (3, +PLUR) —és a dir, a (2, -PLUR) o a (+PLUR)—. Aquesta relació múltiple dels segments [s] i [si] sol ser recollida sense matisos, i se sol dir que [s] representa (SUBJ, PASS, 1 o 3, -PLUR), i que [si] representa (SUBJ, PASS, 1, 2 o 3, +PLUR) o bé (SUBJ, PASS, 2, -PLUR). Amb tot, no sembla que aquesta manera de relacionar els segments [s] i [si] amb les unitats gramaticals amb què mantenen connexions sigui la més indicada. De fet, la relació dels esmentats segments amb (SUBJ, PASS) és del tipus directe, la qual cosa converteix aquests dos segments en allomorfs del bloc (SUBJ, PASS). La relació dels esmentats segments amb (1 o 3, -PLUR), i amb (2, -PLUR) i (-PLUR) respectivament és, per contra, de tipus indirecte o contextual. Aquests darrers conjunts de morfemes no constitueixen, pròpiament, més que els marcs gramaticals

en els quals l'ocurrència de (SUBJ, PASS) determina l'aparició de [s] o de [si], segons els casos. La distinció relació directa-relació indirecta entre morfems i morfemes és, doncs, una distinció important, que, per tots els indicis, ha de ser capturada per qualsevol descripció morfològica que vulgui aconseguir un nivell raonable d'adequació descriptiva.

Més complicat és encara, en el terreny de les relacions entre morfems i morfemes, el cas presentat pels morfems que no estan directament relacionats amb cap morfema. Serveixi com exemple, en aquest sentit, el morfem [i] que ocorre immediatament després de l'arrel en les formes de verbs del tipus *sentir*. No es pot considerar relacionat amb 'nombre' pel fet que ocorre tant en formes singulars com en formes plurals —[səntiré], [səntirém]—; no es pot considerar relacionat amb 'persona' pel fet que ocorre en formes de primera, de segona i de tercera —[səntiré, səntirás, səntirá]—; no es pot considerar relacionat amb 'mode' pel fet que ocorre en formes d'indicatiu, de subjuntiu, d'imperatiu, d'infinitiu, de gerundi i de participi —[səntirə], [səntís], [səntím], [səntí], [səntín], [səntít]—; no es pot considerar relacionat amb 'temps' pel fet que ocorre en formes pròpies de qualsevol temps— [səntím], [səntí], [səntiré], [səntirə]—. Essent aquest el cas, la pregunta que es planteja és quin és el paper del dit segment en l'estructura morfològica de les formes verbals de verbs del tipus *sentir*. Observem, en aquest sentit, que el segment comentat apareix en verbs del tipus *servir* en els mateixos casos que en verbs del tipus *sentir*; que no apareix mai en verbs del tipus *cantar*, i que només apareix en formes pròpies de passat indicatiu en verbs del tipus *perdre* i *beure*. Observem, també, que les formes dels verbs del tipus *sentir* i *servir* presenten la característica comuna de tenir una [i] en aquells casos en què els verbs del tipus *cantar* i *perdre* presenten una [ɛ] —present, primera i segona persona plural—; en aquells casos en què els verbs del tipus *cantar* i *perdre* / *beure* presenten una [e] —passat subjuntiu—; i també en aquells casos en què els verbs del tipus *cantar* presenten una [a] i els verbs del tipus *perdre* / *beure* una [e] —gerundi—; i en aquells casos en què els verbs del tipus *cantar* presenten una [a] o [ə] i els verbs del tipus *perdre* / *beure* no presenten cap segment vocàlic d'aquesta mena —futur real, futur hipotètic i infinitiu—, llevat, però, de dos casos —present, indicatiu, tercera i segona persona singular— en què a una [ə] en els verbs del tipus *cantar* i a una absència de vocal en

els verbs del tipus *perdre* correspon també una absència de vocal en verbs del tipus *sentir / servir*.

Fetes aquestes observacions, es pot apreciar immediatament l'existència de tres comportaments verbals diferents: el dels verbs del tipus *cantar*, el dels verbs del tipus *perdre* i *beure*, i el dels verbs del tipus *sentir* i *servir*. Els verbs del tipus *cantar* i *sentir / servir* representen els comportaments extrems dins de la flexió verbal catalana; els verbs del tipus *perdre / beure* representen el pont entre els uns i els altres. Sobre la base d'aquests comportaments, es pot mantenir que en català funcionen tres classes verbals diferents pel que fa a les seves característiques morfològiques; convencionalment les denominarem: classe I (la dels verbs del tipus *cantar*), classe II (la dels verbs del tipus *perdre / beure*) i classe III (la dels verbs del tipus *sentir / servir*). Si se suposa que tots els verbs catalans regulars segueixen l'esquema dels models *cantar*, *perdre / beure* i *sentir / servir*, és normal de suposar que cada verb regular català correspon a una de les tres classes esmentades, i que aquesta classe verbal figura en l'entrada lèxica corresponent com a característica impredecible. Les vocals esmentades són, doncs, dins d'aquesta interpretació, segments directament relacionats amb 'classe lèxica verbal'. Indirectament, però, estan relacionades amb morfemes amb incidència verbal; és a dir: amb morfemes de 'mode', 'temps', 'nombre' i 'persona'.

El concepte 'classe lèxica verbal' —o simplement 'classe verbal'—, però, no té un estatus clar dins la gramàtica. De fet, es tracta d'una unitat gramatical que, com els morfemes, té efectes sobre l'estructura morfològica; és, però, una unitat gramatical peculiar. En el cas de la forma verbal [kəntə'rás], per exemple, és referible a la representació gramatical '*cantar* (classe I), futur real, indicatiu, segona persona, singular'. En el marc d'una interpretació generativa, les unitats '*cantar*, futur real, indicatiu, segona persona, singular' són totes elles subministrades per les regles sintàctiques, i apareixen com a constituents de l'estructura superficial de l'oració en què la forma verbal [kəntə'rás] ocorre; la unitat gramatical 'classe I', per contra, és obtinguda per simple lectura de l'entrada lèxica verbal. D'altra banda, es pot considerar que les unitats gramaticals '*cantar*, futur real, indicatiu, segona persona, singular' estan totes elles contingudes —d'alguna manera, almenys— en la forma [kəntə'rás]; no es pot considerar així, en canvi, pel que fa a la unitat

gramatical 'classe I', que expressa simplement un tipus de comportament morfològic general del lexema verbal. En el cas dels morfemes, doncs, estem davant d'unitats gramaticals substantives; en el cas de les classes lèxiques verbals, per contra, davant d'unitats gramaticals formals. Les unitats gramaticals —substantives i formals— constitueixen, doncs, en llengües flexibles, els pols gramaticals adequats en la relació entre els segments morfològics dels mots i les representacions sintàctiques d'aquests mots. Els morfemes sols són incapaços de donar compte de totes les connexions possibles entre els segments morfològics i la gramàtica. El recurs únic a aquestes unitats aboca inevitablement a l'estranya noció hocketiana de 'morf buit'.

A la llum del que s'acaba de dir, no resulta gaire difícil de relacionar els segments morfològics [k]/[g] i [éʃ] —presentats en formes del tipus [bék] / [bégi] i [sərbéʃin]— amb les representacions gramaticals corresponents a les formes que les contenen. Els verbs del tipus *servir*, en efecte, són en tot igual als verbs del tipus *sentir*, llevat del fet de contenir el segment [éʃ] en certs casos. Els verbs del tipus *beure*, d'altra banda, són en tot igual als verbs del tipus *perdre* llevat de dos fets: contenir el segment [k] / [g] en certs casos i no presentar el morf [u] en el cas de 'present, indicatiu, primera persona, singular'. Els verbs del tipus *servir* i *beure*, doncs, presenten un comportament només lleugerament diferenciat respecte als verbs del tipus *sentir* i *perdre*, respectivament. De fet, les mateixes regles que produeixen les formes dels verbs del tipus *sentir* poden produir les formes dels verbs del tipus *servir* si se les faculta per afegir a l'estructura, en determinats casos, el segment addicional [éʃ]. Semblantment, les mateixes regles que produeixen les formes de verbs del tipus *perdre* poden produir les formes de verbs del tipus *veure*, si, d'una banda, se les equipa per incorporar els segments [k] o [g] a l'estructura en casos concrets, i, d'una altra, s'evita la inserció del segment [u] en l'estructura en els casos de 'present, indicatiu, primera persona, singular'. Els verbs del tipus *sentir* i *servir*, d'una banda, i els verbs del tipus *perdre* i *beure*, d'una altra, poden considerar-se pròpiament verbs d'una mateixa classe verbal, però de dues subclasses diferents. En el cas dels primers, corresponen a la classe verbal convencionalment coneguda com a classe III. Els verbs del tipus *perdre*, però, correspondran a la subclasse (III —EXTENSIÓ); els verbs del tipus *beure*, per contra, corresponen a la subclasse (III, +EX-

TENSIÓ). Semblantment, en el cas dels verbs del tipus *perdre* i *beure*, correspondran a la classe verbal (II). Els verbs del tipus *perdre*, però, correspondran a la subclasse (II, -EXTENSIÓ); els verbs del tipus *beure*, en canvi, correspondran a la subclasse (II, +EXTENSIÓ).

Els segments morfològics [k] i [g], d'una banda, i [éʃ], d'altra, són, doncs, en cadascuna de les seves ocurrences, exponents formals d'un determinat comportament verbal que queda recollit en termes de la peculiaritat morfològica 'subclasse verbal'. L'aparició de qualsevol d'aquests segments en una forma verbal determinada permet de preveure quin serà el comportament verbal en el cas d'altres formes. Es pot dir, doncs, que aquests segments estan relacionats directament amb la unitat gramatical 'subclasse verbal'.

Entre els segments morfològics que no estan relacionats amb cap morfema, cal posar en relleu el cas particular del segment [ə] que ocorre en formes del tipus [pérdəɒn] / [béwəɒn] i [séntəɒn] / [sərbéʃəɒn]. A primer cop d'ull, sembla que es tracti d'un segment temàtic, i, doncs, d'un segment directament relacionat amb 'classe verbal'. Per començar, però, el segment esmentat és l'únic dels segments en posició temàtica que ocorre en totes les classes verbals, la qual cosa el fa inútil a efectes de diferenciar classes. D'altra banda, fa obscur el caràcter extrem que representen en el seu comportament els verbs del tipus *cantar* —classe I— i els verbs del tipus *sentir* i *servir*, enfront del caràcter pont dels verbs del tipus *perdre* i *beure* —classe II—. Si no es prenguéss en consideració aquest segment, en efecte, els segments temàtics del català serien, en el pla fonològic, els que expressa l'esquema (a); prenent-lo en consideració, en canvi, els segments temàtics del català serien els de l'esquema (b). En tots dos casos, els segments temàtics [ə] han estat convencionalment referits al fonema /a/:

(a) classe I
classe II
classe III

a	[ε e]		[i]
	[ε e]		

(b) classe I
classe II
classe III

a	ε	e	
a	ε	e	i
a			i

A tots els efectes, doncs, el segment [ə] que ocorre en formes del tipus [pérdən] / [béwən] i [séntən] / [sərbéʃən] sembla mal encaixat en el marc morfològic del verb català, la qual cosa indica que requereix un tractament alternatiu. Si es parteix del supòsit que el segment [ə] que apareix en les formes assenyalades no és pròpiament un segment morfològic, l'alternativa buscada es fa manifesta. Sense aquest segment, les formes [pérdən] / [béwən] i [séntən] / [sərbéʃən] presentarien, en el pla fonològic, les representacions següents /pérd+n/, /béw+n/ i /sént+n/, /sərbéʃ+n/. I seqüències d'aquesta mena es resolen sempre en català amb la inclusió d'una vocal epentètica —sempre /ə/—, que completa l'estructura sil·làbica.

En el cas del segment [ə] de formes del tipus [pérdən] / [béwən] i [séntən] / [sərbéʃən], tot fa pensar que es tracta d'un pseudo-segment morfològic: d'un mer segment fonètic incorporat en el mot verbal per una regla fonològica d'epètesi. Aquest segment, doncs, i en la mesura en què no té caràcter morfològic, no està relacionat amb cap unitat gramatical.

2.1. Constatat que els segments morfològics estan relacionats amb unitats gramaticals —de les quals els morfemes només constitueixen un subgrup—, i que les relacions que s'estableixen entre morfemes i unitats gramaticals poden ser directes i indirectes, es tracta ara de suggerir de quina manera una gramàtica generativa podria produir formes d'un sistema flexiu —dels verbs regulars catalans, per exemple— tot recollint aquestes consideracions.

Per començar, cal constatar que el nombre de segments morfològics dels verbs regulars catalans queda molt reduït tan aviat com es transporten les representacions fonètiques a representacions fonològiques. Aquesta operació implica, òbviament, la postulació d'un conjunt de regles fonològiques que donin compte de les relacions que s'estableixen en català entre els sons ideals de la llengua o fonemes i els sons reals o fons. Per no anar més enllà del que requereix la descripció dels verbs seleccionats com a paradigmes, n'esmentarem només cinc, que no formalitzarem per raons d'extensió:

Reducció de vocals no arrodonides:

/kánt + a + s/ → [kántəs]

/pérd + é + m/ → [pərdém]

Espirantització d'oclusives sonores:

/pérd + r + á + s/ → [pərdrás]

/kánt + á + bə + s/ → [kəntábəs]

/sórb + í + ə/ → [sərbíə]

Caiguda d'oclusives finals o seguides de /s/
darrera líquides homorgàniques:

/pérd/ → [pér]

/pérds/ → [pérs]

Caiguda de /r/ final precedida de vocal tònica:

/kánt + á + r/ → [kəntá]

Ensordiment d'obstruents sonors finals:

/kánt + á + d/ → [kəntát]

2.2. Si els segments morfològics resultants d'aquesta reducció de les representacions fonètiques a representacions fonològiques són classificats sobre la base de les unitats gramaticals amb què estan directament relacionats, el resultat seran set grups diferents de segments. Convencionalment, denominarem aquests grups: arrel (els que estan directament relacionats amb 'lexema'), extensió (els que ho estan amb 'subclasse verbal'), tema (els que ho estan amb 'classe verbal'), futur (els que ho estan amb 'futur', real o hipotètic), mode-temps (els que ho estan amb 'mode' i 'temps'), i nombre-persona (els que ho estan amb 'nombre' i 'persona'). En el cas dels verbs adoptats com a models, les classes de segments morfològics esmentades contindran els elements següents:

	(I) <i>cantar</i>	(II, -EXT) <i>perdre</i>	(II, +EXT) <i>beure</i>	(III, -EXT) <i>sentir</i>	(III, +EXT) <i>servir</i>
arrel	kánt	pérd	bé béb béw	sént	sərb
extensió			g		éʃ
tema	á, é, é	é, é, í			í
futur	r	r			r
mode-temps					
PRES. IND.	á ²				
PASS. IND.	b				
FUT. REAL	é, á	é, á		é, á	
FUT. H IP.	íə	í		í	
PRES. SUBJ.	i	i		i	
PASS. SUBJ.	si, s	si, s		si, s	
PRES. IMP.	i	i		i	
nombre-	u, s, m,	u		u, s, m, w, n	
persona	w, n	s, m, w, n			
mode	r, nt, d	r, nt, ud		r, nt, d	

D'acord amb aquesta classificació dels segments morfològics en la seva versió fonològica, formes del tipus [bəgésim], [səntiríəw] i [kəntábən] —fonològicament /bé+g+é+si+m/, /sént+í+r+íə+w/ i /kánt+á+bə+n/ respectivament— es classificarien així:

Arrel	Extensió	Tema	Futur	Mode-Temps	Nombre-Persona					
/bé	g	+	é	+	si	+	m	/		
/sént		+	í	+	r	+	íə	+	w	/
/kánt		+	á	+		+	bə	+	n	/

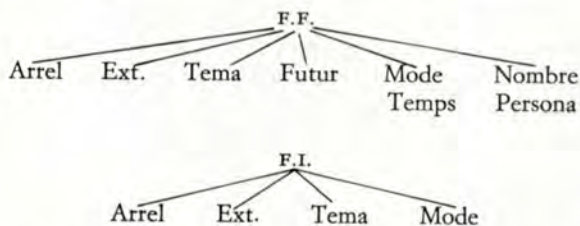
2. Només en els casos del tipus [kántəs] i [kántə], fonològicament /kánt+a+s/ i /kánt+a/. Fora d'aquests casos, en què /a/ es considera segment de tipus 'mode-temps' per raons accentuals, en tots els altres i en aquesta posició, el segment /a/ es considera sempre de tipus 'tema'.

2.3. Observem que els segments s'organitzen a l'interior del mot en un ordre determinat dels uns amb relació als altres: els segments de tipus arrel, per exemple, precedeixen tots els altres; els de tipus extensió, si s'escau d'haver-n'hi, segueixen els anteriors i precedeixen els restants; i així successivament. Per obtenir les formes verbals pròpies dels verbs catalans, doncs, no és suficient d'establir quins són els segments que determinen les representacions gramaticals; cal també establir l'ordre en què aquests segments han d'ocórrer en l'estructura morfològica. D'aquestes consideracions es desprèn la necessitat de contemplar, en la producció de formes verbals del català, dos tipus diferents de regles morfològiques; concretament: les regles creadores d'estructura morfològica i les regles assignadores de segments morfològics. Les regles creadores d'estructura morfològica són les dues següents, que corresponen a formes finites, la primera, i a formes infinites, la segona:

Forma finita → Arrel, Extensió, Tema, Futur, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Mode} \\ \text{Temps} \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} \text{Nombre} \\ \text{Persona} \end{array} \right\}$
 Forma infinita → Arrel, Extensió, Tema, Mode

Aquestes regles generen estructures del tipus següent:

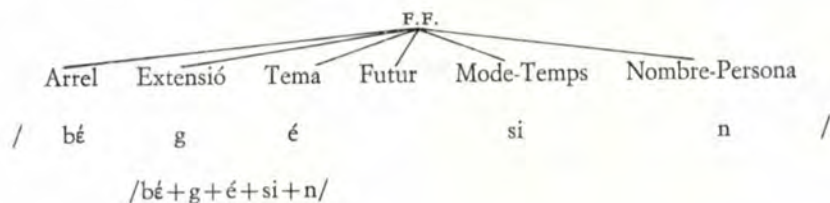
Les regles assignadores de segments morfològics són del tipus següent:

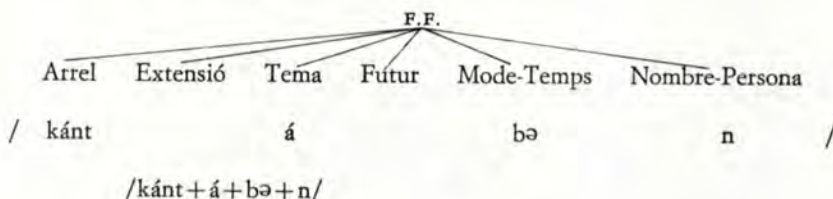
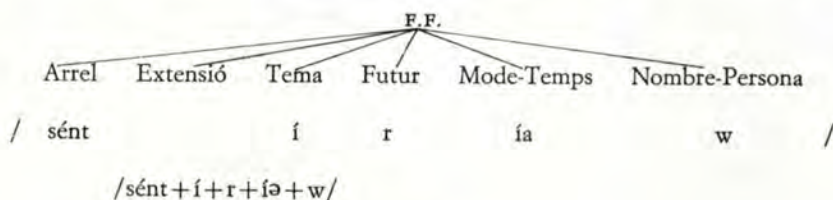
Extensió → (I) /g/ si (II, +EXT) / $\left\{ \begin{array}{l} \text{SUBJ} \\ \dots \end{array} \right\}$
 (II) ...

Tema	→	(I) /a/ si (I) /	{ PASS. IND ... (II) i (III) / PASS. IND ... (III) /e/ si (I) i (II) / PASS. SUBJ (IV) ...
Futur	→	/r/	
Mode-Temps	→	(I) /si/ si PASS. SUBJ /	{ (2, -PLUR) (+PLUR)
		(II) /iə/ si FUT. HIP (III) /bə/ si PASS. IND / (I) (IV) ...	
Nombre-Persona	→	(I) /m/ si (1, +PLUR) (III) /w/ si (2, +PLUR) (III) /n/ si (3, +PLUR) (IV) ...	

L'assignació de segment al constituent 'arrel' ha d'efectuar-se per simple còpia de l'entrada lèxica, atès el caràcter idiosincràtic de les representacions lèxiques.

Si les representacions gramaticals corresponents a [bəgésim], [səntiriəw] i [kəntəbən] són: 'beure (II, +EXT), PASS, SUBJ, 1, +PLUR', 'sentir (III, -EXT), Fut. Hip., 2, +PLUR' i 'cantar, Pass, Ind, 3, +PLUR', respectivament, les estructures morfològiques resultants de l'aplicació de les regles esmentades seran les que segueixen, les quals, una vegada podades les branques dels constituents que no han rebut assignació de segment morfològic, esdevindran les formes fonològiques que apareixen a continuació:

2.4. La forma fonològica dels verbs ha de sofrir encara dos tipus de processos diferents per esdevenir, al capdavant, la forma fonètica definitiva. Es tracta de la regla d'accentuació, d'una banda, i de les regles fonològiques, d'una altra. La primera té per objecte —segons la formulació de Mascaró (1978)— d'esborrar tots els accents llevat del darrer. Això implica suposar que, des del punt de vista de l'accent, hi ha dos tipus de segments morfològics: els que en la seva versió fonològica presenten accent —els segments 'arrel', 'tema', etc.— i els que no en presenten. Les segones, en canvi, tenen per objecte convertir les formes fonològiques dotades d'un sol accent en formes fonètiques concretes.

La regla d'accentuació, així, converteix les formes fonològiques pluriaccentuals en formes fonològiques monoaccentuals; és a dir: formes fonològiques del tipus (a) en formes fonològiques del tipus (b):

Regla d'accentuació

(a)		(b)
/bé + g + é + si + m/	—————→	/be + g + é + si + m/
/sént + í + r + íə + w/	—————→	/sént + í + r + íə + w/
/kánt + á + bə + n/	—————→	/kant + á + bə + n/

Les regles fonològiques prèviament esmentades, en fi, converteixen les formes fonològiques monoaccentuals en formes reals:

Regles fonològiques		
	↓	
/bɛ + g + é + si + m/	→	[bægésim]
/sent + í + r + iə + w/	→	[səntirfəw]
/kant + á + bə + n/	→	[kəntábən]

3.1. Les dificultats manifestes que presenta la descripció de sistemes flexius com el verb català no semblen pas, doncs, insuperables. Les distincions 'unitats gramaticals substantives' / 'unitats gramaticals formals' i 'relacions directes' / 'relacions indirectes' permeten d'establir les connexions existents entre els segments morfològics dels mots d'un sistema flexiu i les representacions gramaticals corresponents. La classificació dels segments morfològics i la determinació de l'ordre relatiu de cada classe en relació amb les altres, d'altra banda, possibilita que ocorri en l'ordre adequat la seqüència de segments que, en forma de mot, segueix una representació gramatical determinada. El doble nivell de representació fònica —el fonològic i el fonètic—, en fi, simplifica i sistematitza els segments morfològics, i permet encara de distingir entre autèntics segments morfològics i pseudo-segments morfològics.

3.2. En termes formals, finalment, el mecanisme necessari per donar compte de sistemes flexius com ara el verb català es manifesta com a relativament simple, i en el pla estrictament morfològic no va més enllà d'un nombre molt reduït de regles generadores d'estructura morfològica i d'unes quantes regles d'assignació de segments morfològics. Aquestes regles limiten, per la banda de la gramàtica, amb les regles sintàctiques, productores de representacions gramaticals; i, per la banda de la fonologia, amb les regles fonològiques, que converteixen les representacions fonològiques dels segments morfològics organitzats en mots en representacions fonètiques.

BIBLIOGRAFIA

- BADIA MARGARIT, A. M.: *Gramàtica catalana*, Madrid, Gredos, 1962.
- , «Morphosyntaxe catalane», *La linguistique catalane*, París, Klincksieck, 1973.
- BRASINGTON, R. W. P.: «Finite verbe morphology of spoken Barcelona Catalan», article no publicat.
- FABRA, P.: *Gramàtica catalana*, Barcelona, Teide, 1956.
- HARRIS, J. W.: *Spanish phonology*, Cambridge, Massachussets, MIT Press, 1969.
- HOOPER, J. B.: *An introduction to natural generative phonology*, Nova York, Academic Press, 1976.
- MASCARÓ, J.: *Catalan phonology and the phonological cycle*, Bloomington, Indiana, Indiana University Linguistics Club, 1970.
- MATTHEWS, P. H.: «Recent developments in morphology», *New Horizons in Linguistics*, recopilació a càrrec de J. Lyons, Londres, Pelican Books, 1970.
- , *Inflectional morphology*, Cambridge, Cambridge University Press, 1972.
- , *Morphology*, Cambridge, Cambridge University Press, 1973.
- ROCA PONS, J.: «Les formes subjacents i la morfologia catalana», *Actes del tercer col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*, Oxford, The Dolphin Book, 1976.
- VIAPLANA, J.: «La flexió verbal regular del valencià», *Misc. Sanchis Guarner I*, València, Quaderns de Filologia, Universitat de València, 1984.
- WHEELER, M. W.: *Phonology of Catalan*, Oxford, Blackwell, 1979.